

Historikk

Historien til samvirkeleagene går langt tilbake i tid. De var modige og framsynte de lutfattige veverne som i 1844 etablerte det første samvirkeleaget i Rochdale i England. Prinsippene i dagens samvirkeleag er de samme som den gang og det er her vi finner den grunnleggende forskjellen på Coop og andre aktører i markedet.

Bilder fra Økonom Magasin som åpnet i 1930

I Norge var det flere forsøk på å få i gang handelsvirksomhet etter samvirkeprinsippene på 1800 tallet. Forbruksforeningen Økonom ble stiftet i bedehuset Betesda i Østre bydel, Stavanger den 18. januar 1900. Det var arbeidere ved Stavanger Støberi & Dok med mekaniker Knud Knudsen i spissen som etablerte Økonom. Knudsen ivret fremfor alt for samvirke og selvhjelp og hadde følgende betraktninger rundt etableringen;

"Skulde foreningen bli til noget gagn, maatte den faa medlemmene bort fra afhængighetsforholdet til handelsmændene. Man maatte faa dem til at spare saa de hadde noget at falde tilbake paa under sygdom eller arbejdsløshet"

Vedtektene bygde på de kjente samvirkeprinsippene:

- Åpent og frivillig medlemskap
- Demokratisk styring og kontroll; en medeier - en stemme

- Medeierne deltar aktivt med sin handel – og deler overskuddet i forhold til hvor mye de har handlet
- Hederlig forretningsførsel og opplysningsvirksomhet.

34 medlemmer var med fra starten, og 23. april 1900 åpnet Forbruksforeningen Økonom sin første butikk i leide lokaler i Pedersgata 78. I starten tok Knudsen seg av kassererarbeidet etter 10-12 timers arbeidsdag på støberiet - alt uten betaling. Virksomheten gikk bra, og våren 1902 kunne foreningen flytte inn i sitt eget nybygg i Pedersgata 81. Da Økonom ga 20 prosent kjøpeutbytte til jul i 1903, ble det stor pågang av folk som ville bli medlemmer. Da Økonom senere måtte begrense tilgangen på nye medlemmer ble vanskeligstilte familier foretrukket. Da det var forbudt å opprette filialer, hjalp styret i Økonom til med å etablere nye samvirkelag. Det største av dem var Forbruksforeningen Bikuben som åpnet butikk på Nytorget.

Da Knudsen ble alvorlig syk og arbeidsufør i 1923 ble han tildelt ærespensjon av Økonom. Ved inngangen til de harde 30-årene fikk Økonom et brev fra Knudsen med følgende budskap;

"Jeg tillater meg herved at frasi meg den pensjon som så elskverdig blev be... foreningen. Jeg mener imidlertid nu, da tidene er så vanskelige, og mange går ledige og har det vondt, at det er min plikt at frasi meg pensjonen".

Knud Knudsen døde fem år senere, i 1936. I 1980-årene lyktes det endelig å få etablert et varig minne. Da fikk en liten, beskjeden veistubb på Mariero i Stavanger navnet Knud Knudsens vei.

Vareproduksjon

Bikuben og Økonom etablerte ytterligere butikkutsalg da det ble lovlig å opprette filialutsalg. De gikk også sammen om å opprette Produksjonslaget Samhold i 1911. Samhold startet med smørfabrikk, men ekspanderte snart med bakeri, kaffebrenneri, såpefabrikk, flatbrødfabrikk, hermetikkfabrikk og produksjon av kjøtt- og fiskemat. Etter hvert ble de fleste samvirkelag medeiere i Samhold. I 1929 ble den kooperative møllen, Nordkronen reist i samarbeid med Norges Kooperative Landsforening.

Samfunnsengasjement

I mellomkrigstiden var det stor arbeidsledighet og krisetider i Stavanger. Forsyningssituasjonen var ofte vanskelig og Samvirkelagene ble til tider boikottet av leverandører og grossister. Samvirkelagene løste dette ved selv å etablere import- og produksjonsbedrifter. I 1906 ble samvirkelagenes samvirkelag etablert. Norges Kooperative Landsforening – eller NKL i dagligtale, nå Coop Norge SA, skulle blant annet sørge for stabil vareforsyning til butikkene i hele landet. NKL ble også forum for viktige diskusjoner strategisk og overordnet art for den kooperative virksomheten i landet.

I en periode i 1931 var en tredjedel av Økonoms medlemmer uten arbeid. I slike vanskelige tider var Forbruksforeningen Økonom til stor nytte med sin organiserte spareordning, med medlemmenes obligatoriske hjelpefond og med store bevilgninger

i form av varer til vanskeligstilte medlemsfamilier. Dessuten bidro Økonom til Borgerlånet til Stavanger kommune for å skaffe midler til nødsarbeid. Sammen med Produksjonslaget Samhold og Bikuben gikk Økonom inn som største lokale aksjonær i Rosenberg Mekaniske Verksted med formål å skaffe flere arbeidsplasser.

«Midt i sentrum og overalt i byen»

I 1930 åpnet Økonoms Magasin i sentrum, det tredje største varehuset i landet. Flere butikker ble etablert i løpet av etterkrigsårene. I 1952 gikk Bikuben inn i Økonom og ved inngangen til 1960-årene hadde Økonom hele 42 butikkutsalg i Stavanger. I løpet av 1980-årene ble Obs- stormarked åpnet på Mariero og i Kvadrat, og etter 2000 fikk de følge av Obs-Bygg på Mariero og på Forus. Fra 1980-årene ble også de andre kjedebetegnelse tatt i bruk i Økonom; nemlig Prix, Mega, Marked og det nyeste: Extra.

Et Rogalandslag

Flere samvirkelag i Rogaland har gått sammen med Økonom. I 1977 kom Sandnes Forbruksforening med, i 1979 Jåtten Handelslag og i 1980 Tasta Handelslag. Så fulgte i 1980-årene Tau Forbruksforening, Jørpeland Forbruksforening, Årdal Handelslag, Hjelmeland Handelslag, Helle Handelslag, Steinnesvåg Handelslag, Suldal Handelslag og Kvitsøy Forbruksforening. Senere har Østhusvik Handelslag, Rennesøy Forbruksforening, Forsand Forbruksforening, Eikunda i Egersund og Sola Handelslag kommet med. I dag har Coop Økonom butikker fra Suldalsosen og Vadla i nord til Ualand og Sokndal i sør.

Coop Økonom SA er tilsluttet Coop Norge SA, som er en fellesorganisasjon for alle landets samvirkelag. I Norge i dag er det ca 1,8 millioner medeiere som har meldt seg inn i ett av de ca. 73 samvirkelagene.